

DE TUINMANSWONINGEN VAN SLOT ZEIST¹

R.P.M. Rhoen

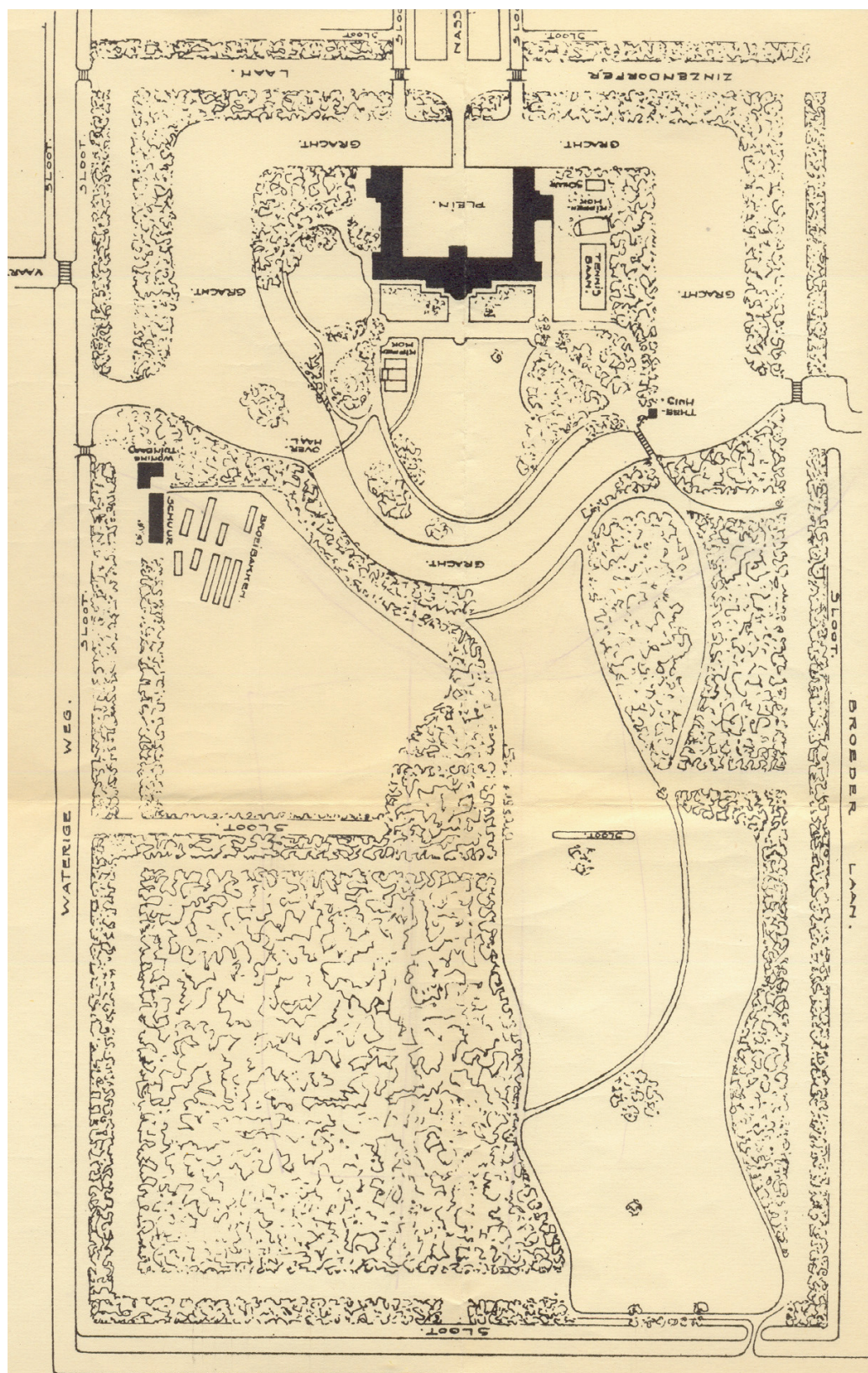
Inleiding

Op een plattegrond van het Slotterrein uit 1920-1921 staan behalve het Slot meerdere gebouwen ingetekend (afb. 1). In de tuin in de directe omgeving van het Slot bevinden zich een schuur, twee kippenhokken en een theehuis. In het park aan de overzijde van de vijver staan de tuinbaaswoning en een schuur en ligt er een negental broeibakken. Dergelijke tuingebouwen zijn niet vreemd voor een grote, particulier bewoonde buitenplaats.

Slot Zeist is net een Egyptische sfinx. Omdat het huisarchief slechts fragmentarisch bewaard is gebleven, is men voor onderzoek naar de historie van het Slot, de tuinen, het park en andere goederen die tussen 1676 en 1925 deel hebben uitgemaakt van het Slotcomplex aangewezen op secundaire bronnen en bouwhistorisch onderzoek, voornamelijk uitgevoerd tijdens de restauratie van 1960-1969. In de publicaties over Slot Zeist gaat de aandacht van de meeste auteurs uit naar de bouwgeschiedenis van het hoofdgebouw en wordt aan de historie van de tuingebouwen geen tot weinig aandacht geschonken. In dit artikel zullen wij in gaan op de historie van de tuinmanswoningen en kunnen wij een opgave geven van de tuinmannen die van circa 1770 tot 1924, zij het met twee hiaten, op het Slot werkzaam zijn geweest.²

De tuinmanswoning op de Brouwerij

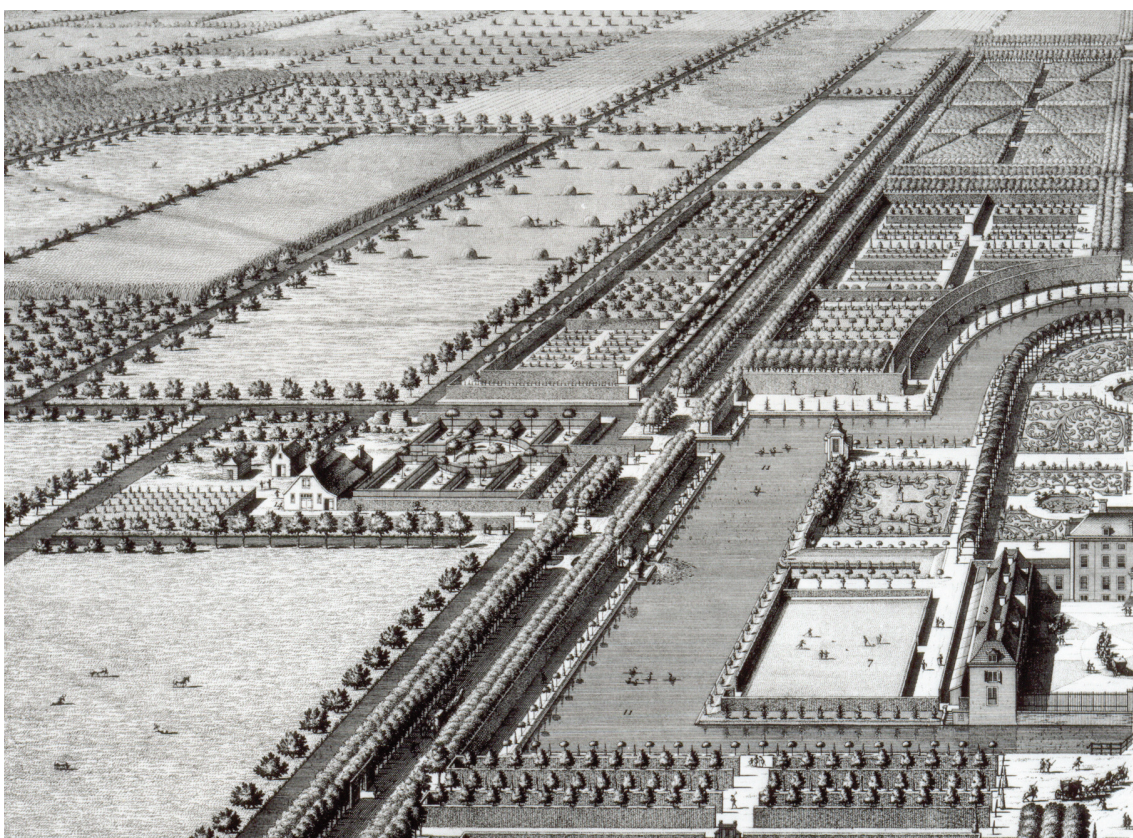
In 1745 verkochten de Nassaus hun bezittingen binnen Zeist, waaronder Slot Zeist of zoals in de akte omschreven staat: *'de adelyke huijsinge en ridderhofstad Zeijst, met het orangehuijs, stallinge, koets- en tuijnmanswooninge'*. Cornelis Schellinger, sinds 1745 de eigenaar, verkocht zijn bezit in Zeist in 1767 aan Marie Agnes gravin von Zinzendorf und Pottendorf, getrouwd met Moritz W.H. burggraaf en graaf zu Dohna-Schlodien. De beschrijving van het Slot in de transportakte van 1768 wijkt niet veel af van de beschrijving uit 1745, maar bevat wel meer details: *'de adelyken huyse en ridderhofstad Zeijst met het oran-*

Afb. 1 Plattegrond van het Slotterrein, opgemeten 1920-1921. Collectie Gemeentearchief Zeist.

gehuys, kelders, keukens, horlogie en klok boven in het huys, stallinge, koetshuys, thuynmanswoninge, brouwhuys'. Uit deze beschrijving blijkt dat er een tuinmanswoning bij het Slot behoorde, maar er is niet uit op te maken waar de tuinmanswoning stond.

Op de prent getiteld *'Het gezigt van het huys van Zeyst met zyn tuynen en plantagien'* van Stoopendaal, die gedateerd wordt tussen circa 1700 en 1718, staat in de legenda onder nummer 14 vermeld: *'De stallen en koetshuysen'*. Die gebouwen lagen aan de linkerkant van het Slotterrein en waren bereikbaar via een brug over de buitengracht. Hier moet ook de hierboven genoemde brouwerij (*'brouwhuis'*) gezocht worden. Op den duur wordt het hier ontstane buurtje Brouwerij genoemd.³ In de legenda staat niet welke functies de beide vleugels van het Slot hebben, behalve dat in de linkervleugel de keukens zijn ondergebracht (afb. 2).

Afb. 2 Gedeelte van de prent *'Het gezigt van het huys van Zeyst met zyn tuynen en plantagien'* van Stoopendaal, gedateerd tussen 1700 en 1718. Collectie Gemeentearchief Zeist.

Gelukkig zijn er twee boeken uit die tijd die aanvullende informatie bevatten. In de 'Geheym-schryver van staat- en kerke der Vereenigde Nederlanden, Van de Provincie Utrecht' (1759) kan men lezen: *'Betreffende het Riddermatige Huys te Zeyst, het vertoont zig als een Voortreffelyk Gebouw, hebbende twee Vleugels na vooren en eene ter rechterhand tot de stallingen van Paarden en Rytuygen'*. En de 'Tegenwoordige staat der Vereenigde Nederlanden' (Amsterdam 1772) zegt: *'Verder heeft het Huis twee groote vleugels, ter regterzyde tot keukens en stallingen, en, ter linker, tot eene orangerie geschikt'*. Met de rechterzijde wordt de linkervleugel bedoelt. Hiermee is de bestemming van de zijvleugels bekend. Uit deze vier bronnen wordt duidelijk dat het Slot twee stalgebouwen en twee koetshuizen bezat en dat een van deze stalgebouwen en van de koetshuizen met de tuinmanswoning op de Brouwerij stonden. Qua situering ligt het voor de hand dat de tuinman hier woonde. De Brouwerij ligt op de breedte-as van het 17^e eeuwse Slotterrein. De moestuinen lagen ernaast. Evenals de fazanterie, waarvan de dagelijkse verzorging waarschijnlijk aan de tuinman was opgedragen.

Dat de brouwerij en de tuinmanswoning vlakbij elkaar stonden, kan ook verklaren waarom tuinman Daniël de Keijser in 1699 door de kerk van Zeist betaald werd voor de levering van bier.⁴

Na ruim dertig jaar na de bouw van het Slot heeft de tuinmanswoning die functie verloren, want het is bekend dat de tuinmannen die elkaar in de periode 1709/1710-1746 hebben opgevolgd in de Dorpsstraat woonden.⁵ Wat er met de voormalige tuinmanswoning tot 1770 is gebeurd, is onduidelijk. Maar in 1770 verhuurde de rentmeester van het Slot haar aan Teunis Schuurman. In de huurovereenkomst wordt gesproken over: *'zeker woning of kamer achter de stallinge van den huise Zeijst met de oude koestal en hooiberg en het duivenhok mede bij de voornoemde stallinge gelegen.[...] Nog een stukje moesland achter de brouwerij van Zeijst.'* Op de prent van Stoopendaal is achter het stalgebouw, waarvan een deel blijkbaar was ingericht tot koestal, een kleine woning zichtbaar. Naast het stalgebouw staan nog twee gebouwtjes, waarvan een het duivenhok zal zijn geweest. Het duivenhok is mogelijk daar geplaatst ter vervanging van de twee duiventorens die in 1745 nog op de weiden vóór het Slot stonden. Het Slot bezat immers het heerlijk recht van duiventil.

De gravin Zinzendorf und Pottendorf nam als haar tuinman op het Slot Archibald Thompson (komt ook voor als Thomson) aan, gezien een akte uit 1771 waarin hij wordt genoemd: 'Argibald Thomson, thuijnman op Zeijst'. Hij vestigde zich in Zeist in 1769/1770 om in 1777/1778 weer te vertrekken. In het jaar na zijn vertrek woonden in het dorp vier tuinmannen. Of een van hen zijn opvolger was, is niet uit de bronnen op te maken. Evenmin waar Thompson heeft gewoond. In de genoemde akte uit 1771 werd het onderhoud van de Slottuinen en het Slotpark aanbesteed.⁶ In plaats van het aantrekken van personeel dat onder leiding van de tuinman stond, werden bepaalde werkzaamheden aanbesteed en de aannemer moest zorg dragen voor de uitvoering. Het ging voornamelijk om het schoffelen van de paden en het afsteken van de randen, het harken van de gazons, het scheren van de hagen, het snoeien en binden van de berceaus, het ompspitten van bloembedden en het opruimen van tuinafval. Er werd dus onderscheid gemaakt tussen hoog gekwalificeerd werk dat door de tuinman moest worden verricht en regulier onderhoudswerk dat door daghuurders kon worden gedaan.

De erfgenamen van de gravin verkochten het Slot c.a. in 1784 aan Johannes Renatus van Laer. Over het Slot en zijn naaste omgeving wordt in de transportakte gezegd: *'de adellijke huize en ridderhofstad Zeijst met het oranjehuis, kelders, keukens, horlogie en de klok boven in het huis, stallinge, koets- en tuinmanswoning, brouwhuis'*. Deze beschrijving is bijna identiek aan die van 1768. In de akte van verdeling van zijn bezittingen uit 1808 worden de bezittingen gelegen bij de Brouwerij als volgt beschreven: *'de stallinge, koetshuis en tuinmanswooning, het brouwhuis [...], het mouthuis, schuur en bergschuur, zuidwaards bij elkander gelegen'*.

De beschrijving in de *'Memorie of gedetailleerde omschrijving eener vrijwillige en aanzienlijke veiling van vaste goederen gelegen onder de gemeente van Zeijst'* uit 1818 is heel informatief: *'Wijders de gebouwen, te voren tot stallinge van het Slot geschikt, nu tot eene mouterij en bierbrouwerij ingerigt, met annexe groote stallinge en koetshuis, item kleinere stallinge, lootzen en daghuurderswooning, bergschuur en verder toebehoren [...] zijnde de gebouwen tot woningen ingerigt, in gedeeltens verhuurd'*. Het kleine stalgebouw en de loods waren eveneens verhuurd. De bouwactiviteiten die er sinds 1700 hebben plaats gevonden zijn te zien op de plattegrond 'Plan van Zeist' uit 1802 van I. Petersen en C. Forsell

(afb. 3 van het artikel *De lanen van Zeist*, zie p. XX) en op de eerste kadastrale kaart uit 1832.

Afb. 3 Prentbriefkaart van de tuinmanswoning van Slot Zeist, voor 1913. Collectie Gemeentearchief Zeist.

Een paardenstal bij 'het vanouds genaamde tuinmanshuijs'

Na de verkoop door Schellinger in 1767 tot de komst van Jhr. Jan Elias Huydecoper in 1830 werd het Slot niet meer door de eigenaar bewoond. Het hoofdgebouw en de zijvleugels waren verbouwd tot vier appartementen die verhuurd werden. Dit waren welgestelde personen. Enkelen van hen beschikten over paarden en koetsen, die uiteraard ergens gestald moesten worden. Dit werd in de huurcontracten geregeld. Mr. L. Craeijvanger was in 1818 huurderbewoner van de linker zijvleugel. Hij huurde tevens de kleine paardenstal op de Brouwerij. In het huurcontract uit 1821 met een andere huurder staat dat bij de verhuur een stalgebouw en koetshuis '*staande bij den tuinmanswoning*' was inbegrepen. In de huurovereenkomst uit 1824 met F. Stapert staat: '*Het middenste gedeelte van het Slot te Zeist [...] beneevens annexe koetshuijs en paardenstallinge [...]. De weled. Heer huurder zal echter van de bovengemelde paardenstalling geen gebruik mogen maken tot stallinge van paard of paarden*

of ander vee, maar zal daartoe aan zijn weled. door den verhuurder een ander geschikt lokaal, hetzij het vanouds genaamde tuinmanshuijs of een ander nieuw te bouwen stal aangewesen worden [...] dog zal het koetshuijs gelijk voorheen ter berging van rijtuigen tot zijn volle dispositie blijven. Omdat er gesproken wordt over *'het vanouds genaamde tuinmanshuijs'* zal nog steeds hiermee de tuinmanswoning op de Brouwerij worden bedoeld. De aanduiding als tuinmanswoning in de stukken uit 1768, 1784 en 1808 moet als een anachronisme worden gezien.

Huydecoper heeft blijkens de verkoopnotitie uit 1867 de paardenstalling en de orangerie weer ondergebracht in de zijvleugels van het Slot: *'De Linkervleugel bevat beneden, behalve de Orangerie [...]. De Regtervleugel heeft beneden een zeer spatieus Koetshuis met Tuigenkast en ruime stalling voor 9 paarden, met Pomp, waarachter eene Koetsierskamer, en nog een Stal voor 6 paarden.'*

De tuinmanswoning achter de bloementuin

Uit een akte uit 1789 blijkt dat Van Laer in 1786 in de door Stoopendaal genoemde *'Bogaard en Meloentuyn'* van het Slot drie huizen onder een dak heeft laten bouwen. Een huis bevatte in die tijd vaak maar een kamer.⁷ Gelet op de locatie mag worden verondersteld dat de bewoners een functie ten behoeve van het Slot vervulden, althans dat dit de bedoeling van Van Laer zal zijn geweest. In de huurovereenkomst van 30 april 1789 staat dat hij aan Jacobus Vermeulen een huis en een tuin gelegen achter het Slot voor vijf jaar verhuurt. De huurovereenkomst luidt: *'Zekere huizinge of woninge zijnde een nieuw gebouwde huizinge van het blok in het jaar 1786 nieuw aangebouwd gelegen achter den Huize Zeist ter linkerzijde ofwel ten Z.W. achter den Bloementuin.'* Dit huizenblok staat ingetekend op de reeds genoemde plattegrond uit 1802. Uit de belastingkohieren kan worden opgemaakt dat de tuinman Nicolaus Forster voor 1 mei 1788 in de tuinmanswoning woonde. Zijn buurmannen waren de timmerman Jan Silkes, na diens overlijden in 1789 de schilder Eberhard Rühning, en de wever Johann Emanuel Paul. Na 1 mei 1796 worden die niet meer vermeld. Forster wordt voor het laatst op dat adres genoemd in 1806. In 1820 is hij overleden.

De tuinmanswoning is tussen 1806-1808 afgebroken. In de genoemde akte van verdeling van de bezittingen van J.R. van Laer uit 1808 wordt het huizenblok

achter de *'de bloemtuin mitsgaders de moes en andere tuinen'* bij het Achterbos niet genoemd. Daarentegen staat in de bovengenoemde memorie uit 1818: *'eene weinig jaren geleden opgebouwde wel doortimmerde tuinmanswooninge, met annexe gemetzelde lootzen'*. Dit wordt bevestigd in de inventarisatie van de bezittingen van de in 1816 overleden Johannes Van Laer uit 1817 waarin de uitgave *'Voor gedane ameliorationen en hertimmeringen aan het tuinmanshuis, achter het Slot te Zeijst'* wordt genoemd.

De tuinbaaswoning

De nieuwe woning voor de tuinbaas zal omstreeks 1815 zijn gebouwd. Omdat de tuinbaaswoning gebouwd werd op de plaats waar voorheen het huizenblok had gestaan, was de eigenaar een aantal jaren geen grondbelasting en geen belasting voor ramen en deuren verschuldigd.⁸

De tuinbaaswoning *'achter de hoge en zware beukenhagen'* (1818) heeft zijn oorspronkelijk bouwvolume niet behouden. In het 'Register van de eigendoms-overgangen' wordt in 1818 opgegeven: *'Een tuinmanswoninge en gemetzelde schuur'*. De kadastrale kaart uit 1832 laat de twee vrijstaande gebouwen zien. De uitbreiding met een koestal en een houtloods is te zien op een kaart uit 1885. De plattegrond van de woning had een grootte van 10 m x 6 m. In 1908 is haaks op het woonhuis een kamer aangebouwd en kreeg het pand een nieuwe kap.

Er zijn twee foto's van het huis bekend. Een foto is in augustus 1913 (afb. 4) gemaakt en de andere is in ieder geval in 1913 afgestempeld (afb. 3). Beide zijn genomen vanaf de landtong aan de overzijde van de Slotvijver. Dat punt heette in de volksmond – met het oog op de zendingsgeschiedenis van de Broedergemeente – Kamtsjatka. De laan die daar loopt, wordt in de volksmond Filosofenlaan of Seufzerallee genoemd. De foto's zijn uit noordwestelijke richting genomen. Zij laten de voorgevel en de linker zijgevel van het huis met de aanbouw zien. De bakstenen woning had een met pannen gedekt zadeldak, waarvan de nok haaks op de zijgevel stond. In de voorgevel zaten twee ramen en in de zijgevel een raam op de benedenverdieping en een raam op de zolderverdieping. De aanbouw had een smal raam. Voor de ramen op de benedenverdieping zaten luiken. De vensters op de begane grond waren voorzien van schuiframes met roedenverdeling. Deze raamtypen dateren uit de 18^e eeuw. Op de foto's is geen buitendeur te

Afb. 4 De tuinmanswoning van Slot Zeist aan de Waterigeweg, augustus 1913. Collectie Gemeentearchief Zeist.v

zien. Deze bevond zich blijkbaar in de rechter zijgevel. De architectuur was zeer eenvoudig.

In de tuin vond men rond 1920 verder een zevental gemetselde broeibakken en drie kassen. Heel bijzonder in de tuin was de muur van ongeveer 140 meter lengte die met leifruitbomen was beplant. De muur begon bij de schuur en liep verder in zuidwestelijke richting. De tuinmuur zal een toevoeging zijn van Labouchere. Aan de Waterigeweg-kant van de muur werd in 1885 een schietbaan aangelegd.⁹

Het Slotcomplex werd omgeven door een buitengracht. Parallel aan de Waterigeweg liep een laan die nog dateerde uit de strakke, formele tuinaanleg. Zij was de voortzetting van de Filosofenlaan / Seufzerallee op Kamtsjatka. De weg en de laan werden door de buitengracht gescheiden. Over de gracht lag in het begin van de 19de eeuw in het verlengde van het pad, dat aan de achterzijde van het Slot om de vijver liep (in ca. 1700 en 1718 'het Half Rond' en in 1771 'de Crom' genoemd), ter hoogte van de tuinbaaswoning een voetbrug, die met een hek kon worden afgesloten. Vóór 1871 was er ook een brugverbinding met Kamtsjatka.

Afb. 5 De overhaal over de Slotvijver in Zeist, richting Waterigeweg. Links is de achterkant van de tuinmanswoning zichtbaar, circa 1900. Collectie Gemeentearchief Zeist.

Curieus was de ‘overhaal’ (pont) over de Slotvijver ten tijde van de familie Labouchere. Op die manier was er een korte verbinding tussen de Slottuin en het Achterbos. De aanlegplaats was direct bij de tuinbaaswoning. Er was ook een aanlegplaats voor de twee roeiboten die de familie bezat. (afb. 5)

Waar Flora hoogtij viert

In de tijd dat de familie Van Laer het Slot bezat was het er sobertjes wat betreft bloemen en planten. In 1817 worden slechts 230 grote en kleine (lege) bloempotten geïnt inventariseerd. Ten tijde van Huydecoper was het in de tuinen juist heel bloemrijk: 37 oranjebomen in kuipen, 164 oranjebomen in potten, 15 verschillende planten en kuipen en potten en 2500 bloemen en planten in

potten (1865). De familie Labouchere was weer wat zuiniger. Veertig oranje-bomen en nog diverse planten sierden de buitenplaats (1897). Dit mag echter geen verkeerde indruk wekken, want J.J. Moerman schreef in 1913 in het blad *Buiten*: *'Maar, is Odijks schepping verdwenen, het nieuwe, dat er voor in de plaats kwam, mag tot een der mooiste plekjes van het om zijn natuurschoon zoo bevoorrechte Zeist gerekend worden. Het breede grasveld, welks effenheid hier en daar gebroken wordt door een groepje sierplanten; in den zomer zoo rijke bloemenhof, waar Flora hoogtij viert'*. Toch een compliment voor de tuinbaas. Het verzorgen van de huisdieren zal eveneens tot de taak van de tuinbaas hebben behoord. Daarom een opgave van deze beesten: veertig kippen, zes pauwen, drie koeien en een varken (1897).

De bewoners van de tuinbaaswoning

In de loop der jaren heeft de tuinbaaswoning verschillende adresaanduidingen gehad. Het begon met het huisnummer 29B (1818), gevolgd door nummer 30 (1819), daarna nummer 26 (1829) en vervolgens nummer 36 (1850), B 95 (1859), B 101 (1869), B 76 (1888) en tenslotte Waterigeweg 10, wijk E (1895). In de verkoopcatalogus van 1818 wordt geen naam van een bewoner genoemd. Pas uit het volkstellingregister van 1829 blijkt wie de toenmalige bewoner was. Het huis wordt dan bewoond door de hovenier Hermanus Snel (Ankeveen ca. 1803-Vreeland 1879). Zijn naam komt ook voor op een lijst uit circa 1830 betreffende de opbrengst van huur en erfpacht van gedeelten van het Slot. Daarin staat: *'Huur van de moes en broeituin, verhuurd aan H. Snel tot 1 februarij 1834 f 150,--. Huur van 't Tuinmanshuis, verhuurd aan H. Snel tot 1 februarij 1834 f 75,--'*. Uit een aantekening op die lijst valt op te maken dat er wel een contract is geweest. Dat contract moet aangegaan zijn voor vijf jaar, want op 20 februari 1829 werd een kind van Snel in Zeist geboren en de huur van het huis en de tuin liep tot 1834. Tuinarchitect Zocher presenteerde in 1831 aan de nieuwe eigenaar van het Slot Jhr. Huijdecoper zijn plan tot reconstructie van de in Frans classicistische stijl aangelegde tuin in een tuin volgens de Engelse landschapsstijl. In de tijd dat dit plan werd uitgevoerd was Snel tuinbaas en hij heeft met Zocher samengewerkt.

De naam van de volgende bewoner/tuinbaas wordt gevonden in het volkstellingregister van 1839, te weten Diedrich Mengelder (Hamminkeln (DI) 1808-na

1874). In zijn testament uit 1840 wordt hij Dirk Mengler genoemd. In 1850 is hij vertrokken. Zijn opvolger was de tuinman Gerrit Kamphorst (Leusden 1809-?). Hij kwam in 1850 naar Zeist, waar hij tot 1867 bleef.

De tuinbaas werd bij zijn werk geholpen door twee tuinknechten. Enkele namen zijn bekend, omdat zij bij de tuinbaas inwoonden. In 1839 waren dat Jan Volk (Bloemendaal circa 1811-?) en Johan Ackman (Maartensdijk circa 1815-?), in 1850 Jan van Kesteren (Doorn 1824-?), die aan het einde van dat jaar vertrok, en Cornelis van Blanckesteijn (Doorn 1831-?), die tot 1853 bleef. De andere namen zijn Dirk Boon (Doorn 1828-?) van 1851 tot ?, Barend van Zoest (Driebergen 1833-?) in 1853 en 1854 en Jan Stroomenbergh (Maarssen 1831-Doorn 1873) van 1854 tot 1860.

Deze tuinlieden waren in dienst van Jhr. Huydecoper van Zeist. Kamphorst ontving na het overlijden van Jhr. Huydecoper in 1865 een legaat van tweehonderd gulden. De tuinbazen die in dienst waren van Huydecoper betaalden waarschijnlijk geen huur voor de dienstwoning. Bij de verkoop in 1867 was bedongen dat de in dienst zijnde tuinbaas nog enkele maanden zonder betaling van huur mocht blijven wonen.

Na de dood van Huydecoper werd in 1867 mevrouw. Labouchere-Voombergh de nieuwe eigenaresse van het Slot. Haar tuinbaas was Frederik Jan Voorneveld (Jutphaas 1837-Zeist 1907). Hij vestigde zich in 1867 in Zeist. Cornelis Polderman (Koudekerke 1869-Vleuten 1935) was in 1902 zijn opvolger. Toen de erfgenamen van het echtpaar Labouchere-Voombergh het Slot c.a. in 1924 aan de N.V. Heemstede Bouw en Exploitatie Maatschappij verkochten, vertrok Polderman een jaar later naar Vleuten. Op een van de foto's uit 1913 poseert de tuinbaas voor de fotograaf op de laan voor zijn woning.

Na het vertrek van de laatste tuinbaas werd de woning tot 1928 bewoond door de tuinder Lambertus van Basten. De volgende bewoner was Krijn de Dreu, die in 1930 vertrok en de laatste bewoner was de kweker Leendert de Jong.

Tuingereedschap

In de 'Tuin en Broeierij' stond een tuinloods. In de memorie van successie opgemaakt in 1817 na het overlijden van Johannes van Laer wordt een opgave gedaan van het tuingereedschap dat in die loods stond. Dat verschaft een beeld over welk gereedschap een tuinman in die tijd beschikte. Genoemd worden:

‘veertien schoffels, tien harken met ijzeren tanden, vijf viertandse griepen, twee dito drietandse, twee zandschoppen, een tuinspade, drie ijzeren vorken, een staakijzer, een houweel, een bijl, een snoeimes, twee haagscheren, een juk, twee emmers, drie gieters, vier zeven, een wan, zes kruiwagens, een grassteker, drie hakken, een lange spade, twee haakijzers, een klein bijltje, een meetketting, een modderbeugel, een zandbeugel, twee sloothouwen, twee snoeiers, twee oerles, een halve maandag, vier ijzeren beugels en molvallen, twee veermollenvallen, vier boombeitels, een trekmes en een zwaard’.

Bij het overlijden van Huydecoper in 1865 was men minder gedetailleerd in de opsomming van het tuingereedschap. Genoteerd werd slechts: *‘Twee honderd zeven en zestig stuks diverse tuingereedschappen, schoppen, harken en meer en zeven kruiwagens.*

Sloop van de oude tuinbaaswoning

De erven Labouchere verkochten, zoals hiervoor reeds vermeld werd, het Slot in 1924 aan de N.V. Heemstede Bouw en Exploitatie Maatschappij. Zes weken later kocht de gemeente Zeist van de N.V. ‘Heemstede’ het Slot met het naaste terrein, begrensd door de Zinzendorflaan, de Karpervijver, de (huidige) Hernhuttersingel en de Waterigeweg. Het daarachter gelegen terrein bleef in handen van de N.V. ‘Heemstede’. In 1931 verkreeg de gemeente Zeist alsnog de tuinbaaswoning c.a. in eigendom door deze over te nemen van mevrouw E.M. van der Torren-Baumann. De oude woning moest in verband met de aanleg van de Hernhuttersingel in 1932 worden gesloopt.

Met de sloop verdween weer een stuk geschiedenis van Slot Zeist. Ons zijn van dit mooie stukje Zeist slechts gebleven de twee foto’s en de woorden van Jan Kraal uit 1909 in zijn ‘Groote Gids van Zeist’: *‘Vriendelijk ligt aan ’t einde, helaas ! over ’t breede vijverwater, de ouderwetsche, schilderachtige tuinbaaswoning laag onder ’t krachtige geboomte, waaraan hier de omgeving, de vijveroever, de aan de overzijde gelegen Slottuin zoo ongemeen rijk is.’*

Bronnen

- Archief van het Huis Zeist, 1677-1953, inv.nrs. 19, 23, 37, 38, 41, 42 en 44; Gemeentearchief Zeist (GAZ).
- Dorpsgerecht Zeist, 1783-1794, inv.nrs. 2421, 2422 en 2424; GAZ.
- Dorpsgerecht Stoetwegen, 1762-1811, inv.nr. 1939; GAZ.
- Archief der gemeente Zeist, 1599-1905, inv.nrs. 16, 17, 39, 227 (ag.nr. 1120), 435, 436, 451, 454, 462, 466, 473, 483, 486, 1037, 1065, 1079, 1199 en 1334; GAZ.
- Idem, 1906-945, inv.nr. 270; GAZ.
- Idem, historisch bouwarchief, jaar 1908, vergunning 57; GAZ.
- Archief van notaris J.M. Karsseboom, inv.nr. 2995; GAZ.
- Idem notaris H.C. van Diggelen, inv.nr. 3047; GAZ.
- Idem notaris A. Vosmaer, inv.nr. 377; GAZ.
- Memorie van successie, afschrift; GAZ.
- Topografisch-historische documentatie. 2 Eigendom, Openbare werken. Producten, diensten, verrichtingen. Belastingen (-1.71); GAZ.
- Idem, 4.2 Biografieën (-1.755.5) - Laa; GAZ.
- Idem, 14.3.3 Gebouwen, woonhuizen, villa's en buitenplaatsen (-1.853.3) - Slot Zeist; GAZ.

Noten

¹ Met dank aan de heer H. de Lanoy Meijer voor de medewerking bij het tot stand komen van dit artikel.

² De navolgende artikelen met onderwerpen, die Slot Zeist (mede) betreffen, heeft de auteur geschreven: 'De watertorens op de buitenplaatsen Ma Retraite en Zandbergen in Zeist', in: *Cascade*, nr. 2 (1997), p. 32-42; 'Schieten op Zeist. Oprichting van een schietbaan op een viertal buitenplaatsen', in: *Cascade*, nr. 1 (1998), p. 53-57; 'Griftesteijn: ridderhofstad of boerderij?', in: *Seijst*, Speciale uitgave (oktober 1999), p. 4-8; 'Drie erfpachten uit het Slot te Zeist', in: *Seijst*, Speciale uitgave (oktober 1999), p. 9-12; 'De tuinlieden op het Hof van de Nassaus in Zeist', in: *Seijst*, Speciale uitgave (oktober 1999), p. 13-20; 'De aanleg van de Koelaan te Zeist', in: *Seijst*, Speciale uitgave (oktober 1999), p. 22-30; 'Aanbesteding van het onderhoud van de tuinen van Slot Zeist in 1771', in: *Cascade*, nr. 2 (1999), p. 39-48; 'Het landschap rondom Slot Zeist', in: *Seijst*, nr. 1 (2004), p. 3-12).

³ In 1817 was de bierbrouwerij al buiten gebruik.

⁴ 'De tuinlieden op het Hof van de Nassaus in Zeist', in: *Seijst*, Speciale uitgave (oktober 1999), p. 17 e.v.

⁵ Idem, p. 16.

⁶ 'Aanbesteding van het onderhoud van de tuinen van Slot Zeist in 1771', in: *Cascade*, nr. 2 (1999), p. 39-48.

⁷ De in 1829 gebouwde doodgraverswoning aan de Bergweg was bijvoorbeeld een eenkamerwoning van 4.90 m x 5.50 m met twee bedsteden.

⁸ In de 'Wet van den 28sten Maart 1828' (Staatsblad nr. 8) werd bijvoorbeeld voor vijf jaar vrijstelling van de grondbelasting verleend als een huis op de plaats van een afgebroken huis werd gebouwd.

⁹ 'Schieten op Zeist. Oprichting van een schietbaan op een viertal buitenplaatsen', in: *Cascade*, nr. 1 (1998), p. 53-57.